

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-%D0%BF>

8. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами фізичної культури і спорту, що утримуються за рахунок бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 р. №356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356-2009-%D0%BF/conv>.

9. Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. №12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/12-2004-%D0%BF/conv>.

Дерлиця А.Ю.

*К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ФІНАНСОВА ФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасна економічна наука використовує різні поняття та категорії при трактуванні сутності фінансових ресурсів, що знаходяться в руках держави. Окремі з термінів доповнюють одне одного, а інші є дотичними, або ж взаємовиключними. Вітчизняна теорія фінансів, базуючись на радянській традиції при описі даної проблематики переважно використовує термін «державні фінанси». Паралельно, з боку зарубіжної економічної думки сьогодні привносяться і альтернативні поняття – «публічні фінанси», «суспільні фінанси», «урядові фінанси». Так, зокрема фінансова наука Заходу, окреслену тематику розглядає під загальним терміном «public finance». Його альтернативними варіантами перекладу є «суспільні фінанси», і «публічні фінанси». З'ясування сутності даних категорій потребує детального вивчення кожного феномену, його економічного змісту та форми. На існуванні принципів відмінностей у вказаних поняттях уже наголошували провідні вітчизняні вчені-фінансисти В. Федосов, П. Юхименко та В. Опарін [1, с. 9]. При цьому перевагу вони віддають терміну «публічні фінанси», наполягаючи на необхідності його введення до категоріально-понятійного апарату фінансової науки. Для

справедливості слід акцентувати й на успішному використанні і іншого поняття – «суспільні фінанси» [2].

На наш погляд, посприяти чіткому розмежуванню понять та визначенню їх місця у категоріальній палітрі сучасної фінансової науки, може розгляд історичних аспектів еволюції систем організації фінансового господарства держави. Адже в історичному сенсі фінансові ресурси держави пройшли тривалий шлях трансформації через ряд різних за формою та змістом моделей. Кожна модель характеризувалась унікальним поєднанням трьох ключових складових – економічної (як базису, передумови для будь-яких подальших перерозподільчих процесів), соціальної (у вимірі представлених прошарків населення, серед яких відбувався розподіл податкового тягаря та генерованих державними інститутами благ) і суспільно-політичною (системою управління фінансовими процесами та механізмами прийняття рішень). Для характеристики даного феномену, на наш погляд, потрібним є впровадження у науковий вжиток спеціального поняття – фінансова формація суспільства. Нею є історично-встановлена модель організації фінансів суспільства, втілена у особливостях форми та змісту фінансових інститутів на основі заданих економічних, соціальних та економічних умов.

Фінансові системи держави у історичному вимірі пройшли через наступні типи фінансової формації:

– на ранніх етапах становлення державності вони найчастіше мали характер монархічних фінансів. Дана формація характеризується абсолютизмом управління, невіддільністю фінансів держави і скарбниці короля, неврахуванням суспільних потреб та запитів. Це відображується у формі фінансових інститутів – доменіальній системі формування доходів, обмеженому колі виконуваних державою функцій. В умовах абсолютизму фінанси є королівською казною, особистим ресурсом у руках монарха, князя, імператора, або іншого суб'єкта, що був уособленням держави. Таку особисту скарбницю короля неправомірно вважати державними фінансами у повному розумінні;

– із зародженням демократичних інститутів, становленням парламентаризму та в ході буржуазних революцій виникають конституційні фінанси. Їх особливістю є розмежування фінансів держави та королівської скарбниці шляхом обмеження королівської влади з боку представницького органу – парламенту. Він став новим центром управління фінансами держави. Утвердження

конституціоналізму в XVII і XVIII ст., розподіл гілок влади, виділило в окрему ланку механізм колективного прийняття рішень, відмежувавши його від механізму постачання суспільних благ. Парламент почав виконувати важливу функцію цілевизначення, тоді як цілереалізація стала завданням виконавчої влади. З даного моменту фінанси держави не можуть бути довільними, являючи собою продукт колективного, публічного погодження, хоча все ще не носять загальносуспільний характер з причини відсутності ефективного механізму суспільного вибору.

– іншою історичною формою організації фінансових процесів є класичні державні фінанси. Прикладом такої системи є колишній Радянський Союз та інші авторитарні суспільства. В таких умовах централізовані фінансові ресурси є без перебільшення саме державними фінансами, але не фінансами суспільства, оскільки знаходяться у повному відриві від запитів і потреб населення. Інституційні параметри такої моделі мало чим відрізняються від монархічних фінансів, оскільки прийняття фінансових рішень та їх реалізація відбувається з єдиного центру, а фінансова політика тут відірвана від суспільних інтересів громадян. Їх виявлення та врахування підміняє собою державна ідеологія, як задана система уявлень щодо політичного життя та прагнень населення. Домінант держави у економічній сфері не залишає для приватного, індивідуального майже нічого. Як і у монархічних фінансах найпростішим джерелом ресурсів стає державна власність, а самі державні фінанси не мають рис публічності.

– встановлену сьогодні у сучасних демократичних державах Заходу модель справедливо позиціонувати як суспільні фінанси – максимально прийнятну та вигідну суспільству форму організації централізованих фінансових ресурсів. Вона вибудовується у другій половині XX ст. на основі конституційних фінансів. В інституційному вимірі її ключовою новаторською особливістю є опора механізму прийняття рішень у сфері фінансів на суспільний консенсус та баланс інтересів через процедури суспільного вибору. Саме всенародне формування влади і фінансової політики відрізняє дану фінансову формацію від попередніх та зумовлює детермінованість фінансово-розподільчих пропорцій балансом всесуспільних інтересів, а не результатом вузькогрупової боротьби.

Кожна із вказаних історичних форм має свої особливості у використуваних фінансових інструментах, перерозподільчих

параметрах, пропорціях розмежування податкового тягаря та благ серед населення.

У сучасній практиці демократичних держав Заходу закріпилась особлива модель взаємодії фінансової системи і механізму суспільного вибору. Їй притаманні незначні коливання фінансових параметрів, обсягів, напрямків та структури державних витрат, ставок оподаткування під впливом почергових змін партій, що знаходяться при владі. Такі коливання ґрунтуються на зрушеннях у суспільній свідомості та запитах громадян. Саме демократичний механізм забезпечує гнучке реагування на дані виклики шляхом зміни парламентських коаліцій та урядів.

Суспільні фінанси слід розглядати, як певний якісний стан організації фінансового господарства держави. Вони характеризуються не лише законністю, як відповідністю діючій системі юридичних норм. Адже таку рису забезпечують собі навіть найбільш авторитарні системи. Суспільні фінанси володіють характеристикою іншого порядку – легітимністю – загальною підтримкою та суспільним консенсусом, відповідністю балансу суспільних інтересів, щодо фінансової діяльності держави та встановленим пропорціям перерозподілу. Постійне приведення у відповідність із суспільною волею та коригування закономірно виникаючих у процесі розвитку відхилень забезпечується механізмом суспільного вибору та надає такій державі властивостей «трансфертної держави», якій притаманна квазілегітимність розподільчих процесів [3, с. 47].

З огляду на історичну логіку трансформації фінансових систем, можна зробити висновок щодо оптимального використання термінів у сучасній вітчизняній фінансовій науці. На думку автора, правомірним є використання як поняття «публічні фінанси», так і «суспільні фінанси». Про публічні фінанси більш доцільно говорити при намаганні підкреслити їх якісну властивість відкритості для суспільства, як такі, що знаходяться в центрі уваги та зацікавленості усіх членів суспільства. У історичному вимірі про появу рис публічності можна говорити з моменту втрати одноосібного управління фінансами, їх трансформації із особистих фінансів короля у певний колективний феномен. Так, значний ступінь публічності притаманна уже і раннім республікам. На жаль і ситуацію в сучасній Україні можна характеризувати саме як конституційні, з певним рівнем публічності однак не як суспільні. Для визначення фінансової

формації у найбільш розвинутих державах світу більш правомірним є використання поняття «суспільні фінанси» – як ідеалізованого способу організації фінансового життя суспільства.

Література:

1. Опарін В.М., Федосов В.М., Юхименко П.І. Українська класична школа публічних фінансів // Фінанси України. – 2015. – №10. – С. 7–31.

2. Б'юкенен Дж.М., Масгрейв Р.А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави: пер. з англ. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 175 с.

3. Бьюкенен Д.М. Политическая экономия государства благосостояния // МЭМО. – 1996. – №5. – С. 46–52.

Кириленко С.В.

*Аспірант кафедри міжнародного бізнесу та маркетингу
Тернопільського національного економічного університету*

СТАНОВЛЕННЯ ТА СУТНІСТЬ МАРКЕТИНГУ ПОСЛУГ ТА БАНКІВСЬКОГО МАРКЕТИНГУ

Маркетинг послуг, як особлива сфера маркетингу, зародився у США у 1960–70 рр., пізніше був розвинутий в дослідженнях європейських вчених у 1980-х рр. Основні концепції, що вплинули на формування маркетингу послуг, це – сервіс-домінуюча логіка, концепція якості послуг «SERVQUAL», концепція «servaction», концепція двостороннього маркетингу.

Етапи формування маркетингу послуг, а також основні західні наукові школи та доробок вітчизняних вчених у зазначеній сфері детально розкриває український науковець Дима О.О. Відслідковуючи процес розвитку теорії маркетингу послуг, автор згадує таких американських вчених, як Ежен Джонсон, Уільям Джорж, Крістофер Лавлок, Роберт Джудд, європейських – Еверт Гуммесон, Обрі Вілсон, Джон Ратмел та ін. [1].

Вчений виокремлює чотири послідовних етапи у процесі становлення маркетингу послуг: 1) класична політична економія; 2) теорія постіндустріального суспільства; 3) маркетинг послуг; 4) сервіс-домінуюча логіка [1].